

І. БЕЛАГОРЦАУ,
кандыдат архітэктуры.

У Мінску скончылася чацвёртая традыцыйная дэкада творчых справаў калектываў мастацкай самадзейнасці Палаца культуры Беларускага Народнага артыста БССР Т. Нікіцін, якія ў суправаджэнні дэкада хору Палаца культуры выконваюць «Вясенні вальс» Штрауса, і «Беларускі маладзёжны танец» ў выкананні калектыву народнага танца.

Фота І. Змітровіча.
І. У. Крука.
(БЕЛТА).

Лясныя былі

Кіра Георгія Шарбатова «Лясны фронт», якая выйшла ў Дзяржаўным выдавецтве БССР, амаль цалкам прысвечана партызанскай тэме. Тут змяшчаюцца апавесці «Шумелі пушчы» і «Шарбатова» пра Канстанціна Заслонава і іншых партызан.

Выхаванец Ленінскага камсамола Георгій Шарбатова пачаў сваю працоўную дзейнасць як журналіст. У якасці журналіста ён і быў накіраваны ў 1942 годзе ў варажы туд, у партызанскія эшелоны і камандзіроўку газеты «Савецкая Беларусь». Народні ў гэтых партызанскіх прымаў узялі ў блы, дапамагалі выхадзіць на акупіраванай тэрыторыі газеты «Звязь» і «Чырвоная змена», многа падарожнічалі ад эшелоны да эшелоны на варажым тэле, сустракаліся з многімі героямі партызанскай барацьбы, шмат бачыў, шмат перажыў... У яго засталіся не толькі карэспандэнцыйныя напісанні непасрэдна на полі бою, але і запісныя кніжкі, дзёнікі і, самае галоўнае, непасрэдаваныя наглядзі, якія маглі стаць у будучым асновай, матэрыялам для добра мастацкага твора.

У пасляваенныя гады Георгій Шарбатова шмат працаваў. Пачынаў ён з невялікага «а» публікацый дзёніку, пераходзіў у «Вяселье», каб потым перайсці да значных навінаў абгульчэнняў. Вынікам гэтай навінаў працы і з'явілася апавесць «Шумелі пушчы» (1956 год), якая сведчыць, што спад-нас працаваў у дзёніку таленавіты пісьменнік, якому было аб чым расказаць чытачу.

Што ў першую чаргу кідаецца ў вочы, калі чытаеш гэтую апавесць? Яна нясе ў сабе вялікую праўду жыцця. У апавесці няма надуманых сітуацый і сізн, дробнай філасофіі, якой часта злоўжываюць пісьменнікі, калі ім няма чаго сказаць, калі яны павяржліва ведваюць матэрыял. Сюжэт апавесці строіцца ў роўні, добра прадуманы і апрацаваны самім аўтарам.

Камсамола, былая студэнтка педінстытута Ніна Ляўчук засталася ў акупіраваным Мінску. Выпадкова яна сустракаецца з адным з кіраўнікоў гарадскога падполля, былым партгорам і выхадцам Інстытута «дзяўчак» Макаравічам, узятага ў палон, і нарэшце атрымлівае важнае заданне — дастанавіць у штаб партызанскага эшелоны каштоўныя дакументы, здымкі падпольшчыкаў. І яна, хопіў і паранена, дакументы дазваляе. Цяпер партызаны ведаюць планы фашыскай карнай экспедыцыі «Вясенняе святая» і цяпер ім лягчэй будзе справіцца з ворагам. Яно так і адраілася. Партызаны, хоць і з вялікімі стратамі, але выходзяць пераможцамі ў варажы барышце да добра ўзброеных ворагам.

Простая, на першы погляд, сітуацыя, але затое яна тыповая, характэрная для партызанскай барацьбы. На самай справе, яшчэ і цяпер многія замежныя «стратэгі» не могуць зразумець: адкуль такая сіла была ў савецкіх партызан, што яны амаль заўсёды перамагалі ворагаў? Разумеюць, калі бачылі і разбілі, падтрымліваю партызан, і як сказана ў адным з вершаў нашата пэзія, уся Беларусь была партызанкай.

Гэтая акалічнасць вельмі перамагала і прадаўжа паказана ў апавесці Георгія Шарбатова «Шумелі пушчы».

Пісьменнік імкнуўся глыбей за-

глыбей, у душы людзей, раскрываць іх унутраны свет, паказваць чалавечыя тэм, якім ён ёсць з усімі перажываннямі, радасцямі і пакутамі. У апавесці няма лішніх герояў. Кожны выконвае свае пэўныя функцыі, і калі вырасціць аднаго з іх, то сюжэт мог бы распадацца. Але самыя цікавыя і характэрныя героі — гэта Ніна Ляўчук і Віктар Тамілін са сваёй любімай песняй «Дзе ж ты, сніваека...» Паміж маладымі салістамі ансамбляў і танца і студэнткай Наталія Луцін (па клічцы Ляўчук) яшчэ да вайны заваявалася шырокай дружбы, якая потым пераўтварылася ў каханне. Вайна іх разлучыла, і васьмі гадамі, у 1944 годзе, яны знаходзіліся ў адным партызанскім эшелоны, не ведаючы аб гэтым... І тут на сцену выходзіць камандзір брыгады Шуст, які пачынае запытываць да Ніны.

Шуст хоча выдасць сябе за аднаго вайны, аднаго партызана. Але на справе ён — самы звычайны ідэяліст Гераяў і яго змені, паказаны. Па сутнасці Шуст стаў звычайным італьянцам агітальным барацьбы, калі, думваючы толькі аб сабе, распачаў брыгаду і адмовіўся ад барацьбы.

Вобраз Шуста — гэта праўдзінны вобраз ідэяліста, усе яго ўчынкі псіхалагічна апрацаваны і абгрунтаваны. Праўда, пісьменнік не расказаў, адкуль узяў такі характар у чалавека, якія абставіны выхавалі ў ім гэты характар, але сам па сабе вобраз вельмі яркі і каларытны.

Праўдзінна намяляваў пісьменнік і вобразы іншых камандзіраў і партызан — камандзіра эшелоны Васіля Макаравіча Барозіна, начальніка штаба Чарных, камандзіра Платона Дулеба з яго страснай трагедыяй — гібелью жонкі і дзяціна ад рук гестапаўцаў, камандзіра брыгады Ігната Пушчы і многіх іншых. Калі добра прыгледзецца да іх, то можна без асаблівай цяжкасці ў кожным з іх пазначыць жыццёвыя людзей, знаёмых нам партызанскіх камандзіраў. Беручы канкрэтны партызанскі дзеячы, пісьменнік змяніў іх імёны і прозвішчы, аднак пачынаў канкрэты адрас, географічную абстаноўку, і мы можам лёгка пазнаць аб якім партызанскім эшелоны тут ідзе размова, каго аўтар мае на ўвазе.

Пісьменнік, ствараючы чыста мастацкую рэч, называе сапраўдныя імя і прозвішчы, іх імёны і прозвішчы, аднак пачынаў канкрэты адрас, географічную абстаноўку, і мы можам лёгка пазнаць аб якім партызанскім эшелоны тут ідзе размова, каго аўтар мае на ўвазе.

Пісьменнік, ствараючы чыста мастацкую рэч, называе сапраўдныя імя і прозвішчы, іх імёны і прозвішчы, аднак пачынаў канкрэты адрас, географічную абстаноўку, і мы можам лёгка пазнаць аб якім партызанскім эшелоны тут ідзе размова, каго аўтар мае на ўвазе.

Пісьменнік імкнуўся глыбей за-

абставінах, героі захавалі свае пачуцці і тым радасней была іх сустрэча. Былі адсутны камандзіра эшелоны Віктар вырастае ў камандзіра брыгады, і Наташа з ім ідзе на прары.

Добра і тое, што аўтар не шаржувуе прадстаўнікоў варажых лагераў, а паказвае такіх, якія былі на самай справе — хітрымі, настойлівымі, рэалістычнымі.

У апавесці ёсць шмат мастацкіх улад. Умела напісаны не толькі характары людзей, але і сцэны пейзажы, замалёўкі, мастацкія дэталі. Нагадаем апавесць Варшавскай шашы: «Дарога, нібы жыццё істада, жыла і пакутвала. Яна ўпінлася пад шчырмам танкаў і гармат, пакрылася глыбокімі шрамамі, чарсела сотнямі раі. І адрывалася, дарога не перымала. У адну з варажэўскіх кватэр трыцца дзевяцісот сорак першага года яны раптам у гнёце ўздымалася над калой німечкіх танкаў, несучы ім смерць». Гэты малюнак запамінаецца, які і многія іншыя ў апавесці Шарбатова.

«Шумелі пушчы» — значны ўклад пісьменніка ў беларускую мастацкую літаратуру на партызанскую тэму. І таму заўважым, калі часта работнікі нашатаго ўдзельнага пачынаюць, што ў нас няма такіх твораў, якія можна было б перакласці на мову кіно. Думаем, што апавесць Шарбатова маглі б стаць добрай асновай для кінасцяжыны.

Пасмертна выданае кіра Георгія Шарбатова «Лясны фронт» несумняйна зойдзе сабе ўласнае чытацкае жыццё. Сюжэт аўтара над лясам сваіх герояў, над абавязкам чалавека перад сваёй Радзімай.

Рыгор НЯХАЙ.

Алесь Шашкоў

Дзяржаўнае выдавецтва БССР рыхтуе да друку новую кнігу Алесь Шашкоў — рамана «Смелыя і смелыя», дзе, адлюстраваны жыццё аднаго калгаса, аўтар паказвае тым грандыёзныя змены, якія адбыліся ў жыцці вёскі былой Заходняй Беларусі.

Працягнем чытачам раздзел з рамана.

Вечарам Васіль Загорскаму пазнаўся Антон Пятровіч Кіст і па сакрату павёдаў, што ў райён прыслалі аж трох аграномаў з вышэйшай адукацыяй.

Тры аграномы на раён — гэта не многа, але ўсё ж, калі пачынаюцца...

Усю дарогу паласаваў Васіль жарычка пачуццяў, калі ўвайшоў у райён і густыя лясы, раўніны, дарожны аддзел, нарэшце дабраўся да райнага цэнтру, прыехаў туды роўна ў дзесяць і — спазніўся! Усе тры аграномы ўжо агрымалі прызначэнні і пехалі на месца працы.

А як жэ мне цяпер — пачнуцца ў крэсла Васіль варажы зірнуў у вочы сакрату райкома.

Прыдзецца яшчэ крыху пачакаць, — укліючыся позірку халодных вачэй Загорскага, адказаў Хадасевіч. — Дзе я вазьму? Прыслалі трох — у сапраўды аднаго калгаса накіраваў...

А я што — ласкі?

Ну, твой калгас яшчэ дзякаваў богу! — усміхнуўся Хадасевіч. — На моцных нагах стаіць — не дасце агранома — заіпаеце! — катэгорычна заявіў Васіль і адварнуўся, пачаў глядзець праз акно на вуліцу, па якой, зграбачушы снег, поўз бульдозер.

А вось ды мне ліка! — засмяяўся Хадасевіч, прыкруціўшы паярсоў.

Я сур'ёзна кажу, — не зірнуўшы на сакратара, з хваляваннем загаварыў Васіль. — Зямлі агрэсавалі, акіслілі, савезароты перабіраюць, і сам чорт не разаб'ярэ, дзе сець лён, а дзе пшаніцу, куды везці калі, а куды аміячную сапелу!

І ўсё ж прыдзецца чакаць, пакуль наша Акадэмія дасць новы выпуск, — спатыгаліся ўдзельнікі Хадасевіч.

А калі тое свята будзе?

Як заўбедзіце летам.

Загорскі кніжку маўчаў, спадымба пазіраючы на сакратара, потым раўнуа спытаў:

Што вы мне скажыце, калі я сам знайду агранома?

Дзякуй скажам, — не задумваючыся, адказаў сакратар.

Тады кажыце, і я пачу.

Пачакайце! — спыхаўся Хадасевіч і ўважліва паглядзеў у вочы Загорскаму. — Перайдзіце агранома з аднаго калгаса? Не выйдзе! Адары. Ды яшчэ і вымову ўзялі.

Перайдзіце ж я і не думаю, бо вымову ў мяне і так ёсць, — усміхнуўся Васіль, устаючы з крэсла. — Дома зыйду.

Ну што ж, шукай, — памаўчаўшы, загаліўся Хадасевіч. Я заглаваўся, куды ты ішліш. І калі з'явіцца, што зойдзеш у яго асоба калгаснага агранома, — дзейнічай.

Паспрабуй. Толькі глядзі, каб не выйшла так, як з Вацлакам Збанам. Ты сапраўды звольніў Збана з брыгады?

Не звольніў, а выгнаў! І не аднаго яго. У кар'ер яшчэ забавяжваў накіраваў.

Вось бачыце... Ну, ды не жмураў! Я не адгавораю, а проста выказваю сваю думку.

А ад райкома і да самай Альшукі думаў Васіль Загорскі над сваім паспелым рашэннем. Такое простае і яснае спачатку, цяпер яно дужа непалажкі і нават паляхала яго.

«А што, калі я памыліўся? — думаў ён, адпусціўшы леечы. — Я ж амаўчэў тым не ведаю гэтага чалавека. Я толькі і бачу яго, што зямлю пана Гарбачэвіча, панскім аграномам, падпалкам. А калі ён і застанецца? О, гэта будзе страшна! Кулак Збан кіраваў адной невялікай часткай калгаса, а калішні школы зрабіў, зрабіў перапрачкі для іншых. Гэты ж — з вялікім волікам, з вялікім зямлі, і вольны ў руцкі па сутнасці ўсю гаспадарку. Што, калі і ён?»

Ды не можа быць! — уголас абарваў сябе Загорскі. — Ён жа аграном. Зямля — яго маці. Наўжо ён будзе здавацца за яе?

Гэта быў апошні довад «за». Васіль, тузанушы леечы, звярнуў у вузенькіх пратулках, што вёў прама да вараг шырокага, абгароджанага сцяной двара Міхаса Прыгубі.

Прыгубіўшы жарычка да сэрца, Васіль асыяражы адчыніў вочы і ўвайшоў у двор. Даво, гадоў, мусіць, дзясяць пачаў, назад, быў ён на гэтым двары апошні раз. Гаспадар, Міхас Франціш Прыгубі, тады яшчэ малады чалавек, панскі злік, перапісваў дванаццацігадовага Васіля на сямейны доўг. Сам Міхас Франціш з пэсцем трымоўна ад'язджаў на легкавую машыну ў Варшаву па нейкіх панскіх патрэбах, а маладая пані Зюна не ведала, з якога боку баруцца за сякера.

Дванаццаць пачаў гадоў... Наўжо гэта праўда, што працягла столькі часу? Мусіць, праўда. Вось гэта бора была ў тое лета вышэйшая за вараг. А цяпер? Ужо! Хмары чапляюцца за яе кучаравую вяршыню, а камель перазаўва, аброс сівым мохам.

Парэпана, пакрылася цыпкам белая нага бора, а крова пышна разраслася, у самую сілу увайшла. Дрыжаць рукава-завяжыны завешаны на тонкіх веці. Да самай зямлі вясцё знойм расчэсаны, прыпуджаны інею косы...

Дрэва, магутныя дрэва! І калі б не бачыў яго Васіль тады, даўно, яснымі, зыркні вачыма падлетка, не паверыў бы, што гэтае дрэва і ён — аднаго...

Яшчэ раз акінуўшы двор цікавым позіркам, Васіль павярнуўся да ганка і зноў спыніўся.

На ганку стаяла пажылая жанчына ў ваточы, клетчатой старэння хустцы, завязанай аўтам на патыліцы, і ў вялікіх, мусіць, з чужой нагі, валёнах, абцягнутых глыбокімі самаробнымі галёшамі. У левай руцэ жанчына трымала вядро з мышанкай для снінень, у правай — вялікі ключ ад хлава. Застыўшы ў немым здзіўленні, яна спалохана ўтаропілася на Васіля адзіным цёмна-сінім вочам.

І калі б не гэты позірк, Загорскі, мусіць, ніколі б не пазнаў у жанчыне Зюну, дачку багавейшага ў акрузе пана, — тую самую белую паненку, для якой шмат гадоў назад сек дрэвы.

Добры дзень, пані Зюна! — сказаў Загорскі, робячы крок да ганка. — Пан Міхас дома?

Доме, доме! Проста пана заходзіць, — схамінулася Зюна. Яна хутка адставіла вядро і адчыніла дзверы сямейна, пратаскачы Васіля.

Гаспадар, мусіць, ужо забываў некакага гасця, бо, калі Васіль пераступіў парог, ён ужо стаў пасярод прасторнай, светлай кухні ў добрым чорным піжама, надзеўшы прама на споднюю кашулю. Калі шырокі лаўкі ваяліся фартук, пільна-навоўка і некалькі новых асінавых клёпак, якіх гаспадар не паспеў перабраць.

Добры дзень, Міхас Франціш! — прайгнў Васіль руку, а ўпор зірнуўшы ў абцягжаны твар старога Прыгубі. — Перашкодзіў вам? Даруеце. Зайшоў ненадоўга.

Ды што вы, што вы, паня... таварыш Загорскі! — усміхнуўся Міхас Франціш. — Я так... Як кажыце, ад чэго чаго рабіць. Прайдзеце, калі ласка, у чыстую кухню. Тут я настраўваю.

Міхас Франціш падставіў Загорскаму самаробнае, ёмка крэсла, сам сеў у такое ж крэсла насупраць. Нейкі час яны моўчкі адкрыта разглядалі адзін аднаго.

Васіль зазіраў, што Міхас Франціш не вельмі што змяніўся за гэты час. Толькі, як таа бора ў двары, раздзяўшы шыркі дзе-то прыку пасіве, дзяржаў быў свежы, са здаровым румянамі, а чэмна-шырныя вочы глядзелі так жа жыва і моцна, як і калісьці. Яму можна было даць не больш чым сорак гадоў, хоць яшчэ мінулым летам ён размаўляў шосты дзесятак.

Не чакалі пачаць! — парухнуў маўчэнне Загорскі, зноў а ўпор галюнуўшы ў твар Прыгубі.

Не чакаў, — прырэзаў Міхас Франціш. — Ну, тады пачастуйце табакля.

Міхас Франціш стрымана усміхнуўся, дастаў кашулю.

Дзякуй! — Дзекуй робіце? — глыбока зыгнаўшыся моцным самаробам, зноў спытаў Загорскі. Міхас Франціш пачыраў і махнуў рукою: — Рабю.

Памаўчаўшы, шыра і горача загаварыў: — А што прыдумеце? Інале ў млім становішчы? Праце адзін сын, а елакоў — тры. Вось зраблю дзежку-другую ды на рынак. Глядзіш, сотня рублёў.

— Вы ж, здаецца, нейкую сельскагаспадарчую навуковую ўстанову канчалі? — нібы між іншым, спытаў Васіль, зноў глыбока зацікаўлены.

— Я скончыў сельскагаспадарчы факультэт універсітэта. Тры курсы — стацыянары, два — заочны, ужо будучы вост тут...

Чу, што і навуковыя працы мелі? — Меў. Па пытанні агратэхнікі на тарфяных глебах і па саломніцтву.

Зноў памаўчаў. Васіль у тры зыяжкі дакурыў цыгарку і, раўнуа зірнуўшы ў твар Міхаса Франціша, спытаў: — Не злагадзецца, чаго я да вас?

— Ды не! — насцеражыўся Прыгубі. — Ну, тады слухайце. Калгас наш — вялізны. А жыццё без агранома. Вось і прыйшоў да вас. Вочы Міхаса Франціша сталі вялікі. Ён доўга, не маргуючы, глядзеў на Васіля, потым сумна ўсміхнуўся: — Вы, вядома, жартуеце, — праказаў дрыготкім голасам... — Так, я калісьці хацеў зноў стаць аграномам. Ды каму патрэбны стары, як мне скажыце, адзін таварыш, буржуазны інтэлігент?

Я кажу праўду, Міхас Франціш. Нам вельмі патрэбны аграном, і аграном вопытны. Накопце, ужо дамоўлены ў райкоме. Цяпер нам патрэбна асабіста аго. Якіх вышэйшых?

Вочы старога Прыгубі зноў на момант спыніліся, ён увес падаўся ўперад, да Васіля, схватіў яго за руку і, зыбіваючы, загаварыў: — Я ўжо не малады чалавек... Вам, вядома, не да твару будзе з мяне жартаваць. Я хачу вам шчыра верыць. Калі вы сур'ёзна, а рад Я падамаю, Можна мне падумаць?

— Калі ласка. Вы можаце даць адказ збегу, паслязбегу, толькі не пазней. Самі ведаеце, ясна на двор прасіцца.

— Ой Я разумею! — Міхас Франціш увесі страпнуўся, і вочы яго моцна заблішчалі. — Я, таварыш, ведаю, што такое вясні!

— Тады я вам і не буду бачыць сёння надычаць. Будзеце здаровы. Займаў пішыце на імя прадукцыя калгаса...

Міхас Франціш горача пацснў руку Загорскага, праводзіў яго за вараг і потым доўга стаў на вуліцы, як пакуль старынеўшы вазок не знік за алышэўскімі хатамі.

Для Вацлака Збана і сапраўды пачалося новае, нявыякнне жыццё. Ён працаваў.

А калі круціўся, як і не бачаўся, як і не выкручавуся «стары гаспадар», «стары брыгадзір», а вымушаны быў узяць у рукі молат і спускацца ў кар'ер. Вось ужо другі тыдзень, як ён, пануры і злы, бы той калёны вояк, забавяжваў калгасу краўдзі, перапіраў на мую беляма кніжкі.

Праца гэта была не з лёгкіх, тым больш для чалавека, які цэлы шэсць год пражываў «на чужыне» і даўняўшы тую змыву са сваіх крыві апошні мазоль. Вацлаў не заважваў. Свой разлік меў гэты тры і ўпарты чалавек. У гэтых страшных ударах яго молата як бы чулыя пагоза: «Пачакайце! Прыйдзе свята і на маю вуліцу! Вы яшчэ убачыце Вацлака Збана ў іншай ролі».

Вацлаў працаваў не шкадулочы руку. Малады хлапцы, члены камсамольскай брыгады, цягнуліся за ім з апошніх сіл, ды пачалі адстаць. Зірнуўшы на камсамольскага брыгадзіра Альшу Грынюка, Збан ахліда ўсміхнуўся і працягнуў праз раздкі жоўтыя зубы:

— Што, дзуські? Каменне б'е — не ў далоні я сходзе пляскаць?

Кар'ер Збан пакідаў апошні. Не спяваючыся, хлад чалавека, які добра ведае, чаго ён варты на зямлі, ішоў у кантору. Калі парог кідаў молат, па чарзе шышчы кожнаму з прысутных сваю круглую, белую ад пылу руку і спыніўся на стала Альфрэда Янавіча.

— А ку, пан Пусьліч, давай маю працоўную кніжку! — гаварыў павольна, раўнуа і патрабавальна. — Зірнуць хачу, якіх кручюць вы там не пачастаўшы.

Абмаўляўшы насцярожанымі вачыма кожную лічку і літару, зноў падаўся: — Колькі рублёў! Апошні Вацлаў Збан у канцы месца? Больш за якога смажката брыгадзіраў?

— Можна і больш, — спадаліва ўсміхаўся Альфрэда Янавіч, які баяўся Збана больш, чым раўнага развара.

— То-та. Толькі ты не ўдзумаў мне тут кручкі не ў той бок забіваць. Чарнілам мнзу выпіскаю, сам Загорскі не пазнае.

І пачаў кантору. Зноў ступаў павяжы і горда, мінаў дом да дома. Але вост Альшук заставалася заду. І доман увес мяняўся. Мянялася жала. Крок рабіўся паспелым, у халодных вачах загараўся агеньчыкі. Выпнўшыся ўперад галаву, сцінуў вузлаватымі палцамі руку молата, Збан сцігнуў у тэмры амаў нячутым, звырым крокам, нібы падкрэваўся да сваёй ахавары.

(Заканчэнне на 4-й стар.)

Фільм пра выдатнага музыканта

Надаўна споўнілася 70 год для нараджэння выдатнага савецкага кампазітара лаўрэата Ленінскай прэміі Сяргея Пракоф'ева. У сувязі з гэтай датай на Маскоўскай студыі навукова-папулярных фільмаў зрэжысёр І. Сіпчанай пачаў ствараць фільм «Жыццё і творчасць Сяргея Пракоф'ева».

Фільм уводзіць глядзца ў вялікі свет музыкі Пракоф'ева, дапамагае зразумець яго жыццёвы творчы шлях.

У карціне ўзніоўлены ўрыўкі з папулярных пракоф'евых опер, балетаў, сімфоній, якія выконваюць буйнейшыя спевакі, танцоры, музыканты і акцёры нашай краіны.

Мілаш Крно. Я вярнуўся жыць. Раман. Пераклад са славацкай мовы Ядвігі Вятанскай. Дзяржаўнае выдавецтва БССР. Мінск 1960.

НОВЫЯ ПЕРАКЛАДЫ

Раман пра Яна Налепку

Славацкі пісьменнік Мілаш Крно напісаў рамана «Я вярнуўся жыць», у цэнтры якога — вобраз бастраганага партызана капітана Яна Налепкі. Гэты вобраз дарэгі І. Сіпчанай пераўтварыў у фільм «Жыццё і творчасць Сяргея Пракоф'ева».

Пісьменнік, ствараючы чыста мастацкую рэч, называе сапраўдныя імя і прозвішчы, іх імёны і прозвішчы, аднак пачынаў канкрэты адрас, географічную абстаноўку, і мы можам лёгка пазнаць аб якім партызанскім эшелоны тут ідзе размова, каго аўтар мае на ўвазе.

Пісьменнік імкнуўся глыбей за-

афіцэраў палка, яго дзеянні не маглі быць і

На радзіме Ігната Буйніцкага

Сёння споўняецца 100 год з дня нараджэння выдатнага дзеяча беларускай культуры, першага заснавальніка нацыянальнага тэатра Ігната Буйніцкага.

Сектар гісторыі, тэатра і кіно Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР арганізаваў паездку групы навуковых супрацоўнікаў на радзіму Ігната Буйніцкага ў Пліскі раён, каб вывясіць дадатковыя матэрыялы аб жыцці і творчасці гэтага выдатнага дзеяча.

Ездзе па палінах дарогах паўночнай часткі Беларусі. Непаўторныя ў сваіх вясняных фарбах лясы змяняюцца малымі калінічымі кравянідамі з азірамі. Кожны новы паважаны радзе кожнае сваяе пазначэнне малюнкам прыроды. Тут яшчэ глыбей пачынае адчувацца прыгожасць роднага краю.

І вось з-за прыгорка выніраваў вёска Празарокі. Невадзікая, уся ў зеляніне дрэў. Аліну дарогу пільнуе белая царква, над другой пахмурна ўзвышаюцца чарныя мураваны касцёл.

Тут Ігнат Буйніцкі і нарадзіўся. Імя ягога сёння вельмі часта ўспамінаюць у вёсцы. Тут ён вучыўся, сюды ж вярнуўся калі марнікам. У гэтых мясцінах ён спазнаў прыгожасць родных палес і танаў. Тут ён працаваў са сваёй трыпай, адтэтуль выязджаў у далёкія гаспадарствы паларожны на Беларусі.

Ці памятаеце Буйніцкага? — пытаеце ў сустрэчнага старога чалавека.

— Гэта... якая? — перапытае дзеда, але прыкметна, што ён каласе ў таямніцы сваёй памяці.

— Ігната, арыстата, — падказвае. Вочы старога павясялілі, усмешка асылае твар.

— Дык як жа яго не памятаць. Была, як пусціцца скакаць «Мяцель»... Памятаю, памятаю... Калісьці бегалі галасіць дзеда падымаючы ў свае ўспаміны.

— Добры бы папавіч! — Гэту фразу паўтараюць нам, як зямельнікі, і іншыя старыя людзі, сучаснікі Буйніцкага, якіх засталася ўжо не вельмі многа.

Ігнат Буйніцкі калісьці атрымаў у спадчыну ад бацькоў невялікі фальварак у Палівацка (побач з

Празарокі) і лічыўся сярод вясельных «папавіч». Але гэты чалавек па складу душы ніколі не быў папавіч на папавіч.

— У доме Буйніцкага, — раскажываюць нам, — заўсёды топіліся людзі, кожны дзень быў там вяселье. З усімі ён быў памарнакоўны, ніколі не адмаўляў у просьбе, ахвотна дапамагаў, чым мог. Буйніцкі любіў сялян, добра ведаў жыццё бедных людзей. Заўсёды напаліваю даваў касцюм свайму лугу, а калі перасіліся ў новую работу зрабіў дах у вёсцы бжыцкі, бо ведаў, што гэта будзе не дарма.

А калі Буйніцкі памёр, па ім усе людзі плакалі. Дужа добры бы чалавек!

Мы даведваемся, што трыпа Буйніцкага існавала на прыбытку ад яго фальварка. Гэта ўрашце падарвала гаспадарку, і Буйніцкаму давялося працаваць з Буйніцкім.

У Палівацка жыў Голер Іван Іванавіч, які калісьці працаваў у трыпе Буйніцкага, быў зольным чымбаліст. З захваленнем раскажывае нам гэты стары чалавек аб дзяцім чалавек свайго юнацтва, калі яму давялося працаваць з Буйніцкім.

— Гэта быў чалавек сярэдняга росту, — апісвае ён Ігната Цярэньчыца, — стройны, падпругнуты, чарнавалосы, з сівайзонай на скронях, заўсёды рухавы і майстар на танах. Добрая душа была ў яго. Яшчэ калі ён працаваў каморнікам, адна пані ў Горках хацела адабраць зямлю ў сялян.

Абмерваў тады Буйніцкі. Ён заступіўся за сялян і прырэзаў ім 15 дзесяцінаў пашынак зямлі. Пашына даваўся аб гэтым, запытаўся інаша каморнік і выкіраваў Буйніцкага. За гэта яго і знялі з каморніцтва. Тады ён вярнуўся ў вёску Палівацкі і пачаў наладжваць спектаклі.

— А з якіх людзей набіраў трыпу Буйніцкі?

— Са сваіх жа апаўчальных. У трыпе, апрама яго жонкі і дачкі, былі сялянскія хлопцы і дзяўчаты, спявалі або танцавалі. Я іграў на чымбаллах, былі яшчэ дудка і скрыпка. Займаўся мы пастаянна з ім і летам. На рэштэцыяны Ігнат нас заўсёды вучыў сам. Ён ведаў мноства песень і танаў.

Нам было вядома, чаму Ігнат да

Буйніцкага на заяткі, бо плаціў ён усім па рублю за суткі і даваў абедаль у сталовую. Мы вельмі часта выступалі ў Палівацка і навакольных вёсках, а потым Буйніцкі пачаў наладжваць вясельны ўдзел і далей, пакуль мы не дабраліся нават да Пенябурга.

З далейшай гісторыі з Голерам мы даведваемся аб новых і новых рысах характара Буйніцкага, аб новых фактах яго дзейнасці.

Памёр Ігнат Цярэньчыца, — уздымае стары чалавек, — у 1917 годзе, будучы ў арміі. Служыў ён у Маладзечна. Паказаў сябрам, як танцаваць «Лявоніху», падараваў сэрца і памёр. Пахавалі яго ў Палівацка, бо перад смерцю Буйніцкі прасіў, каб яго пахавалі на сваёй зямлі. Потым дачка яго перавезла ў Палівацкі. Як цяпер падумаць, прызвёз яго цягніком у чорнай трыпе з сярэбранымі краямі. Збегаліся без вёска, усе людзі плакалі... Вось там і ляжыць, — паказваў праз акно Іван Голер на невялікую вясню, што стаіць абочу паміж Палівацкім і Празарокі.

Просім Івана Голера прапозіць нас туды. Падыймае нас крутым схіла на гэты ўзгорак, які густа зарос хмызняком. Гэта месца не з'яўляецца вясковым могілкам. Тут пахаваны толькі Буйніцкі, яго дачка і жонка.

Калісьці тут узвышаліся дзве гонкі сасны, цяпер ад іх засталіся абгарылыя ступы. Дык яшчэ абрубок дубовага кража дамагався дакладна вызначыць месца апошняга заспаканення Ігната Цярэньчыца. Некарыдуна, што мы да гэтага часу не здолелі як належна ўшанаваць памяць чалавека, які дадаў усяго сабе справе служэння народным мастацтвам. Хоцашча спадзявацца, што ў хуткім часе капіталістычныя рукі высекуць навокал дзікіх хмызняк, пасадзяць кветкі за агародам, а на месцы кража ярыя мармуровая пліта аб'явіць прыгожы помнік.

Памяць пра Ігната Буйніцкага на яго радзіме жыве на ўспамінах старых людзей. Моладзь жа яго не ведае. Нездатнасцю шырока знаёмых і вучняў Празарокі сярэдняй школы з жыццём і дзейнасцю Ігната Буйніцкага.

У дні святкавання гадавіны з дня нараджэння Ігната Буйніцкага пачаў было ўсталяваць мемарыяльную дошку ў Празарокі, назваў яго імем мясцовую школу, правесі сярэд на сельскай гутарцы аб жыцці і дзейнасці яго выдатнага чалавека.

С. ПЯТРОВІЧ.

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.)

Калі ганка сыйго дома на момант спыняўся, азіраўся на бака і шумы перавальны дхэ, а размаху кідаў кувалду, нагой літуржаў дзверы.

Дачка, калі была дома, пахаліла кідалася ў бакоўку, а жонка замірала на тым месцы, дзе заставаў ёя страшны позірк мужа.

— Есці! — на хаду кідаў Збан і ў ватоўцы садзіўся за стол.

Ён многа, запіваў сухія кавалкі старога каўбасы мясам, які спірт, першаком. Нарэшце, чырвоны мяс, асавель, загадаў: — Спайце!

Так было з дня на дзень. Але вось зусім нечакана, у павольніках Збана з'явілася нешта новае. Сёння кувалда ўжо не мілагла над яго галавой з былой сілай і спрытам. Упершыню за ўвесь час працы ў кар'еры ён жартаваў з хлопцамі, чыставаў іх табакі. А калі ў кар'ер наведаўся Рыгор Петрушчык, пасёў да яго і павёў размову пра ферму, пра яго, Рыгора, заслуціў: — Калі б не ты — загінута б ферма, ды і калас з іх разам! — прамовіў Збан, прыпальваючы новую папавіч.

— Так ужо і загінута ё! — запярэчыў Рыгор, неадрукальна зірнуўшы на Збана. — Малочная ферма вунь не гіне, а расце.

— Маўчы ты з малочнай фермай, — адмакнуўся Збан. — Сораму ўсім яна прынесла шмат, гэта факт...

— Ты, Збан, леташні снег не ўспамінай, — спакхмурнаў Рыгор і сабраўся іці.

— Ды не спайсашы ты! — пацягнуў яго за рукаў Збан. — Завешаў яшчэ свае дрывы. Раскажы лепш, які там у вас навіны?

— А ніякіх навін.

— Стары Прыгубакоў то, сапраўды працаваў у калгасе збіраўца? Шы Васіль часова яго ўзяў?

— Хапіўся! Ужо дзюры месці, як ён у калгас уступіў і працуе аграномам. А жонка яго на птушкаферме, даглядае курэй.

— Зноў? На ферме?

— Кажу табе!

— Глязі, што робіцца на свеце! — пляснуў Збан сабе па калене. — Ну, няхай мы з табой у гняі каласе, дык мы ж мужыкі! А тут! Пані, родная дачка Гарбазічкі, і — на ферме маеце кураў!

Збан пакуціў галавой, задумаўся.

— А што ён заставалася рабіць? — раптам запярэчыў ён сам сабе. — Што засталася ад іх пастава? Пшы! А есці трэба. Есці, брат, і пах хочучы! — паўтараў Збан і падышоў: — Ну, якіх свае дрывы, а я за работу. Мне, брат, кувалда махаць трэба. А то прыдзе гэты самы аграном Прыгубакоў і ўпакіць пачне...

Увечары, вяртаючыся з Чорнай гары, Вацэк прамінуў кантору. І толькі ўбачыўшы святло ў хаце Загорскага, на момант прыпынуўся, азірнуўся па баках і, памаўчыў кулаком, прашпываў: — Ну, Ціма! Кутка мы з табой сядземся на вузкай дарожцы! Да Вацэка Збана прыйшло падмацаванне! * * *

Ён увайшоў у двор слабіцы Прыгубакоў чорным ходам, праз маленькую брамку ў агародзім саду. Ступіўшы на ганак, яшчэ раз азірнуўся, прыслухаўся, прабегаў вачыма па вокнах і толькі пасля гэтага асыржонна пастукаў у дзверы.

— Збан-ані! — з'явіўшыся на парозе з акуларамі і алоўкам у руках, здыўшы стары пры-

ГОСПОДЬ З ЧОРНАГА ХОДУ

Вочы Міхаса Францавіча на момант азуліліся, пахаліла, але неўзабаве зноў сталі спакойнымі, заспакоенымі. Памольны паднісся да вуснаў папавічу, ён праказаў:

— Кажы, Вацэк, слухаю.

— Скажы! — Вацэк расшчыраў вочы, сціснуў левую руку плычо Прыгубакоў. — Табе скажы, — паўтараў, бліснуўшы вачыма. — І наш Загорскі туды ж ішлі, кулы ўжо трапіў Кістэ. Ого! Ты арэня разбіраешся ў толах, а гэтага чалавека не ведаеш зусім. Ты думаеш, ён і сапраўды прыкінуў соды, каб удовам хаты будаваў? Дзіва што! Шырма! Манеўр! Я такіх тыпаў нямаю перабачу на сваім яку. У горадзе праваўіся, злізеў з ваяцкай пасады, сябе апраўдаў прыхаў. Маўляў, вы памыліліся, не аданілі мяне. А я во які! І паказаў, які. Пабудуе некалькі хат — рукамі тваёго Анатолія! — урадкі пачне затым узнімаць. Сядзе на плычы такім вош дурням, як мы з табой, і ўдэе вымотаваць апошнія сілы. Усё рабіць прымусяць, дзе ласкай, дзе палачкай, дзе хітрыкамі і — здобудзе славу. А як заблішчыць на яго грудзях гэтая самая Зорка — палыме жонку і наезд у горад. Хлывуць не паспее, як ён ужо кіраўнічым міністр, табе ж дыктуюць шле. А чаму ж? Герой працы! Шы Міхасе Францавіч! Я кажу праўду! Тах птушак з высокай дамоў многа злізеўся на нашу зямлю ў надзеі схпаіць сабе тлусты кавалек!

Збан махнуў рукой і змоўк.

Маўляў і Прыгубакоў. Потым павольна ўзняў на Збана свае неспакойныя вочы і прашптаў:

— Неўжо гэта праўда, Вацэк?

— Праўда! — з пагардай перадрэжніў Вацэк і зноў бліснуў вачыма. — Эх, ты! А сярэд разумных людзей жыв чалавек! Простага разглядзець не ўмееш... Ты воль падамуў над тым, навошта яму ты спатрэбіўся? Дзіва што! Проста так слаб-рства з табой зноў? Развудзі рот шыры, бара-нак кінь. Яму не ты патрэбны, дзівакі! Сам не ведае, як жыць расце, дык чыбэ ўзяў. Тае вочы сабе прысвоіць вышарыў! Пасее ты ўсё як трэба, зямлю і пасее дагледзіць, а як прыдзе пара ўраджай на вагі класці — па шы ты дае дасць і вон з калгаса. Ды не проста так выкіне, а яшчэ і этыкетку прыліпціць: варажы элемент!

Нейкі момант Прыгубакоў моўчкі глядзеў на Збана, потым стрымана прамовіў:

— Усё можа быць...

— І будзе табе! — кінуў Збан. — А каб не здарылася так, а вось і прыйшоў да цябе. — Збан зірнуўся, зноў сціснуў рукой плычо агранома і праказаў: — Не будзь, Міхасе, дурнем, не пніся... Ды ты, калі захочаш, такое наробіш, што ён і з турмы да самай смерці не выйдзе!

— А што можна зрабіць?

— Палсуй, што трэба, у гэту самую крайдку. Ды тае, каб не пашыла! А каб усё шыта-крыта было, у кар'еры таксама пацярпым, няхай думаюць, што гэта крайдка такая, з атрутай. Зямлі! Чого ў ёй няма? Сам не хочаш — дай нам зелье па-трэбнае. Ці хочь расказаць, што трэба спынаць, самі анэйдем і ўсё зробім.

— Зелье, кажаш? — Прыгубакоў падсунуў да Збана. Вочы іх сустрэліся, і Збан раптам адхіснуўся.

— Ты... ты што гэта? — здухнаў ўсклінуў ён, блыднучы. — Ты ты што! Міхасе!

— А вось што! — Белны валенкі Збана мілагла-нулі ў паветры, і ён грмынуўся галавой аб па-догу.

— У банду вярнуеш! — хапачуцы Збана за каўнер, закрываў Прыгубакоў. — З агранома бан-дэра робіш? Дык воль жа табе!

— Пуці-і-і! — зачынуў Збан, спрабуючы вы-рвацца з уцепітых рук агранома. — У су-уд па-да-ам!

— А-а! У суд? Дык воль жа табе суд!

Ад страшнага удару ў жывот Збан выльцеў за дзверы і папоў па сенях.

— Заб'ю-ю-ю! — выкульваючы след за ім, раз'ювана крычаў Прыгубакоў. — На шматкі р-ра-заву-у!

Скаўшыся па прыступках на снег, Збан не-калькі метраў поўз на карачках, потым, азірнуў-шыся, дзікай кохай скочыў на тын і знік у са-дзе, сярэд запырушаных снігам яблынь.

— Ты... ты што гэта? — здухнаў ўсклінуў ён, блыднучы. — Ты ты што! Міхасе!

— А вось што! — Белны валенкі Збана мілагла-нулі ў паветры, і ён грмынуўся галавой аб па-догу.

— У банду вярнуеш! — хапачуцы Збана за каўнер, закрываў Прыгубакоў. — З агранома бан-дэра робіш? Дык воль жа табе!

— Пуці-і-і! — зачынуў Збан, спрабуючы вы-рвацца з уцепітых рук агранома. — У су-уд па-да-ам!

— А-а! У суд? Дык воль жа табе суд!

Ад страшнага удару ў жывот Збан выльцеў за дзверы і папоў па сенях.

— Заб'ю-ю-ю! — выкульваючы след за ім, раз'ювана крычаў Прыгубакоў. — На шматкі р-ра-заву-у!

Скаўшыся па прыступках на снег, Збан не-калькі метраў поўз на карачках, потым, азірнуў-шыся, дзікай кохай скочыў на тын і знік у са-дзе, сярэд запырушаных снігам яблынь.

— Ты... ты што гэта? — здухнаў ўсклінуў ён, блыднучы. — Ты ты што! Міхасе!

— А вось што! — Белны валенкі Збана мілагла-нулі ў паветры, і ён грмынуўся галавой аб па-догу.

— У банду вярнуеш! — хапачуцы Збана за каўнер, закрываў Прыгубакоў. — З агранома бан-дэра робіш? Дык воль жа табе!

— Пуці-і-і! — зачынуў Збан, спрабуючы вы-рвацца з уцепітых рук агранома. — У су-уд па-да-ам!

— А-а! У суд? Дык воль жа табе суд!

Ад страшнага удару ў жывот Збан выльцеў за дзверы і папоў па сенях.

— Заб'ю-ю-ю! — выкульваючы след за ім, раз'ювана крычаў Прыгубакоў. — На шматкі р-ра-заву-у!

Скаўшыся па прыступках на снег, Збан не-калькі метраў поўз на карачках, потым, азірнуў-шыся, дзікай кохай скочыў на тын і знік у са-дзе, сярэд запырушаных снігам яблынь.

— Ты... ты што гэта? — здухнаў ўсклінуў ён, блыднучы. — Ты ты што! Міхасе!

— А вось што! — Белны валенкі Збана мілагла-нулі ў паветры, і ён грмынуўся галавой аб па-догу.

— У банду вярнуеш! — хапачуцы Збана за каўнер, закрываў Прыгубакоў. — З агранома бан-дэра робіш? Дык воль жа табе!

— Пуці-і-і! — зачынуў Збан, спрабуючы вы-рвацца з уцепітых рук агранома. — У су-уд па-да-ам!

— А-а! У суд? Дык воль жа табе суд!

Ад страшнага удару ў жывот Збан выльцеў за дзверы і папоў па сенях.

— Заб'ю-ю-ю! — выкульваючы след за ім, раз'ювана крычаў Прыгубакоў. — На шматкі р-ра-заву-у!

Скаўшыся па прыступках на снег, Збан не-калькі метраў поўз на карачках, потым, азірнуў-шыся, дзікай кохай скочыў на тын і знік у са-дзе, сярэд запырушаных снігам яблынь.

— Ты... ты што гэта? — здухнаў ўсклінуў ён, блыднучы. — Ты ты што! Міхасе!

— А вось што! — Белны валенкі Збана мілагла-нулі ў паветры, і ён грмынуўся галавой аб па-догу.

— У банду вярнуеш! — хапачуцы Збана за каўнер, закрываў Прыгубакоў. — З агранома бан-дэра робіш? Дык воль жа табе!

— Пуці-і-і! — зачынуў Збан, спрабуючы вы-рвацца з уцепітых рук агранома. — У су-уд па-да-ам!

— А-а! У суд? Дык воль жа табе суд!

Ад страшнага удару ў жывот Збан выльцеў за дзверы і папоў па сенях.

— Заб'ю-ю-ю! — выкульваючы след за ім, раз'ювана крычаў Прыгубакоў. — На шматкі р-ра-заву-у!

Скаўшыся па прыступках на снег, Збан не-калькі метраў поўз на карачках, потым, азірнуў-шыся, дзікай кохай скочыў на тын і знік у са-дзе, сярэд запырушаных снігам яблынь.

— Ты... ты што гэта? — здухнаў ўсклінуў ён, блыднучы. — Ты ты што! Міхасе!

— А вось што! — Белны валенкі Збана мілагла-нулі ў паветры, і ён грмынуўся галавой аб па-догу.

— У банду вярнуеш! — хапачуцы Збана за каўнер, закрываў Прыгубакоў. — З агранома бан-дэра робіш? Дык воль жа табе!

— Пуці-і-і! — зачынуў Збан, спрабуючы вы-рвацца з уцепітых рук агранома. — У су-уд па-да-ам!

— А-а! У суд? Дык воль жа табе суд!

Ад страшнага удару ў жывот Збан выльцеў за дзверы і папоў па сенях.

— Заб'ю-ю-ю! — выкульваючы след за ім, раз'ювана крычаў Прыгубакоў. — На шматкі р-ра-заву-у!

Скаўшыся па прыступках на снег, Збан не-калькі метраў поўз на карачках, потым, азірнуў-шыся, дзікай кохай скочыў на тын і знік у са-дзе, сярэд запырушаных снігам яблынь.

— Ты... ты што гэта? — здухнаў ўсклінуў ён, блыднучы. — Ты ты што! Міхасе!

— А вось што! — Белны валенкі Збана мілагла-нулі ў паветры, і ён грмынуўся галавой аб па-догу.

Вочы Міхаса Францавіча на момант азуліліся, пахаліла, але неўзабаве зноў сталі спакойнымі, заспакоенымі. Памольны паднісся да вуснаў папавічу, ён праказаў:

— Кажы, Вацэк, слухаю.

— Скажы! — Вацэк расшчыраў вочы, сціснуў левую руку плычо Прыгубакоў. — Табе скажы, — паўтараў, бліснуўшы вачыма. — І наш Загорскі туды ж ішлі, кулы ўжо трапіў Кістэ. Ого! Ты арэня разбіраешся ў толах, а гэтага чалавека не ведаеш зусім. Ты думаеш, ён і сапраўды прыкінуў соды, каб удовам хаты будаваў? Дзіва што! Шырма! Манеўр! Я такіх тыпаў нямаю перабачу на сваім яку. У горадзе праваўіся, злізеў з ваяцкай пасады, сябе апраўдаў прыхаў. Маўляў, вы памыліліся, не аданілі мяне. А я во які! І паказаў, які. Пабудуе некалькі хат — рукамі тваёго Анатолія! — урадкі пачне затым узнімаць. Сядзе на плычы такім вош дурням, як мы з табой, і ўдэе вымотаваць апошнія сілы. Усё рабіць прымусяць, дзе ласкай, дзе палачкай, дзе хітрыкамі і — здобудзе славу. А як заблішчыць на яго грудзях гэтая самая Зорка — палыме жонку і наезд у горад. Хлывуць не паспее, як ён ужо кіраўнічым міністр, табе ж дыктуюць шле. А чаму ж? Герой працы! Шы Міхасе Францавіч! Я кажу праўду! Тах птушак з высокай дамоў многа злізеўся на нашу зямлю ў надзеі схпаіць сабе тлусты кавалек!

Збан махнуў рукой і змоўк.

Маўляў і Прыгубакоў. Потым павольна ўзняў на Збана свае неспакойныя вочы і прашптаў:

— Неўжо гэта праўда, Вацэк?

— Праўда! — з пагардай перадрэжніў Вацэк і зноў бліснуў вачыма. — Эх, ты! А сярэд разумных людзей жыв чалавек! Простага разглядзець не ўмееш... Ты воль падамуў над тым, навошта яму ты спатрэбіўся? Дзіва што! Проста так слаб-рства з табой зноў? Развудзі рот шыры, бара-нак кінь. Яму не ты патрэбны, дзівакі! Сам не ведае, як жыць расце, дык чыбэ ўзяў. Тае вочы сабе прысвоіць вышарыў! Пасее ты ўсё як трэба, зямлю і пасее дагледзіць, а як прыдзе пара ўраджай на вагі класці — па шы ты дае дасць і вон з калгаса. Ды не проста так выкіне, а яшчэ і этыкетку прыліпціць: варажы элемент!

Нейкі момант Прыгубакоў моўчкі глядзеў на Збана, потым стрымана прамовіў:

— Усё можа быць...

— І будзе табе! — кінуў Збан. — А каб не здарылася так, а вось і прыйшоў да цябе. — Збан зір